

UZAKTAN EĞİTİM TEKNOLOJİLERİ VE ÇAĞDAŞ YÖNELİMLER

Güzin GÖÇMENLER

Eğitim Teknolojisi Bilim Uzmanı

Dünyada;

- Okuma yazması olmayan 1 milyara yakın insan,
- Çalışan 10.000 nüfus başına düşen Ar - Ge personel sayısı 100- 150
- Bir öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı 8-10
- Okullarını terk etmiş ya da devam edemeyecek 150 milyon insan,
- Okul çağında olup da okula gidemeyen 135 milyon çocuk
- Eğitim ihtiyaçlarını giderebilecek sınırlı olanaklar.

Bu spot veriler de gösteriyor ki dünyada pek çok ülkenin ciddi bir eğitim ve kalkınma sorunu var. Daha 1960'lı yıllarda Birleşmiş Milletler Örgütü'nce ortaya konan kalkınmanın ön koşullarından biri eğitim iken şimdilerde eğitimin gereğince ve yeterince değer bulmamasının sonucu kriz olarak yaşanmaktadır. Zaman zaman uzmanlarca yaşanan sorunlara, krizlere neden olan hataların sorumsuzluklardan kaynaklandığını bunun da toplumsal eğitim yetersizliğine dayandığını söylenmektedir. Kısa bir söylemle yaşanan sorunların nedeni eğitim yetersizliği, çözümün ise eğitim seviyelerinin artırılması olarak açıklanmaktadır.

İlk bakışta kalkınma sancılarının ve kriz sorunlarının çözümü toplumsal ekonomik hareketlilikte görülse de, temelde kalkınma planları yapacak kişiler yetiştirilmedikçe, bu planları uygulamada halkı işbirliği bilinciyle eğitmedikçe hiçbir kalkınma çabası başarıya ulaşmayacaktır (Kaya,1981,s:9-13). Çünkü eğitim; kalkınmada, krizleri önlemede, gelişmede hatta çağın bir adım ötesine gitmede kod çözücü gibi bireylerin ilgisini geliştirerek görüşlerinde esneklik sağlayarak, meslek dağılımında olumlu hareketlilik yaratarak, halkın katkısını hızlandırarak, evrenselliğe ve globalleşmeye doğru açılım sağlanmaktadır. Dolayısıyla eğitimin önemi tartışılmazdır.

Roma Üniversitesi profesörlerinden G.U.Papi'ye göre eğitimin toplum yaşantısına katkıları şöyle sıralanabilir.

1. Kişileri yeni buluşları daha kolay kabul eder duruma getirir
2. İş gücü için gerekli potansiyeli sağlar
3. Üretim tekniklerinin yararlı bir şekilde birleştirilmesini sağlar
4. Yeni teknik ve buluşların gecikmeden uygulanmasını sağlar
5. Ülke içi ve dışı iş gücü ve girişim yeteneğini geliştirmede etkili olur
6. Teknik, ekonomik, siyasal kararlar vermek zorunda olan sorumluların yanlış kararlar vermesini önler (1966,s:3)

Toplumların ve bireylerin ileri düzeydeki eğitim ihtiyaçları pek çok kurumsal oluşumu konuyla ilgili çalışmalara, yeni arayışlara itmiştir. Dünyada ileri düzeydeki beş yüz üniversitenin üyesi olduğu Avrupa Üniversiteler Birliğinin (CRE) 2-4 Eylül 1994'te Budapeşte'de toplanan Genel Kurulu sözü edilen bu arayışlar sonunda varılan ilke kararlarını şöyle sıralanmıştır.

- 1- Toplumlar hızla "öğrenen topluma" dönüşmeli.
- 2- "Bilgi Ekonomisi", "Yüksek Teknoloji", "Yüksek İhtisaslaşma" kavramları toplumlarca anlaşılmalı ve benimsenmeli
- 3- Hizmet içi eğitimlerle "iş ve görev başında öğrenme" etkinlikleri artırılmalı.
- 4- Eğitimde "bireysel sorumluluk artırılmalı".
- 5- Genç nüfusun eğitimine yapılan yatırımlar artırılmalı.
- 6- "Hayat boyu eğitim" sağlanmalı (Kurt,1996,s:381).

Bugün 2002, Avrupa Üniversiteler Birliğinin Genel Kurulunda 1994 yılında alınan kararların üzerinden sekiz yıl geçmiş olmasına rağmen günümüzün eğitime yönelik ihtiyaçlarında ve öneminde belirgin bir değişim ya da azalma söz konusu olmamıştır.

21. yüzyıl; ekolojik bir evren anlayışında, bütünsel dinamik her şeyin birbirini etkilediği, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olduğu bir sistem geliştirmeye başlamıştır. Bu sistem anlayışı içerisinde eğitim kendini soyutlayıp, varlığını sürdüremez. Eğitim de toplumların kültürel, demografik, sosyal, ekonomik hareketliliğinden bilimin değişim ve gelişiminden etkilenmektedir. Günümüzde toplumların ve bireylerin eğitimden beklentileri de değişmektedir. Bunca değişimden sonra eğitim de artık yeni bir anlayışa kavuşmalıdır. Yeni eğitim anlayışının oluşumu ise şöyle ifade edilebilir.

- 1- Eğitim sisteminin bilgi toplama becerisi, ifade edebilme ve bilgi kurmanın işin özü haline getiren şekilde yenilenmesi,
- 2- İlginin, öğrenme yeteneğinin geliştiği ev ortamında ya da bireyin tercih ettiği ortamda yoğunlaşması,
- 3- Yansıtıcı öğrenmenin yaratıcı ifade ve öğrenim topluluklarının kurulması için zaman ve yer temini konusunda yenileşmesi.

Eğitimin önemi: demografik yapılanmalar dikkate alındığında, ihtiyaçlar ortaya konduğunda, vizyon belirlendiğinde, eşitlik ilkesi öne çıkarıldığında daha fazla artmaktadır. Okulların gösterdikleri çabalara rağmen, günümüz eğitim sistemlerinin çağın değişim ve gelişmelerine uymada, ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldıkları çok açıktır. Eğitim modelleri öğrenme kültürü geliştirmekten çok okul ve öğretmen hakimiyeti üzere yoğunlaşmıştır. Oysa ki okul kavramının dar bir biçimde belirlenmiş çerçevesi öğrenmenin daha geniş bir anlamda desteklenmesi fikrine izin vermemektedir. Bu durum eğitim sistemlerine yeni uygulamaların katılmasını zorunlu kılmaktadır. Uzaktan eğitim de geleneksel eğitimden sonra en yaygın olan eğitim uygulaması olarak sistem içinde yerini almıştır.

Uzaktan eğitimi tanımlayıp kavramsal bir yapıya oturtmak istersek pek çok tanım sıralayabiliriz. Bu tanımların çoğu bir eğitim kurumuna bağlı, öğretmenin ve öğrencinin mekanda ayrıldığı, öğretmenin ve öğrenciyi birleştiren medyaların kullanıldığı, çift yönlü iletişimin gerekliliği ve bireysel öğrenme gibi özellikleri kapsar. Uzaktan eğitimin geleneksel tanımları farklı zamanlarda farklı mekanlarda gerçekleşen eğitim ve öğretimi temel alırken yeni tanımlar çağdaş teknolojilerin sağladığı olanaklarla, farklı mekanlarda aynı zamanda gerçekleşen eğitime dikkat çeker.

Uzaktan eğitimin tarihçesine bakıldığında hem çeşitlilik, hem de uygulamada sürekli değişim gösterdiği görülür. Tarihsel olarak uzaktan eğitimin farklı uygulamaları, bilgi sağlayan kurumların felsefeleri ve kaynaklara göre çeşitlilik göstermektedir. Aynı zamanda tarih uzaktan eğitimdeki önemli değişimlerin teknolojilerdeki ilerlemelerle doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Bu değişimler özellikle son yıllarda elektronik ve iletişim alanında görülmektedir. Uzaktan eğitimin tarihle ve yeni teknolojilerle entegrasyonunun gelecekte nasıl şekilleneceği zaman içinde görülecektir.

Uzaktan eğitim sürecinde yer alan eğitim kurumlarının rolü de bu tarihsel süreçte değişim göstermiştir. İngiltere, Avustural'ya, Japonya, Amerika, Kanada örneklerine baktığımızda ülke halkının tümünün ihtiyaç duydukları her konuda programlar açıp, onların iş, aile, çalışma ve boş zamanlarına göre programlar planlanmakta, materyaller sunulmakta, motivasyonları yüksek tutulmaktadır. Zamanda, mekanda, yöntemde, hedef kitle özelliklerinde bizdeki uygulamalara göre daha açık ve sınırsızdır.

Toplumsal, politik, ekonomik, teknolojik değişimler dünyanın her yerinde uzaktan eğitim etkilemektedir. Bazı durumlarda uzaktan eğitim, politik, ekonomik ve/veya ekonomik istikrarsızlığın yol açtığı yetersiz eğitim koşullarına bir çözüm olarak görülmektedir. Bazen de uzaktan eğitim veren kurumlar değişen toplum etkisiyle öğrencilerin farklı eğitim gereksinimlerini karşılamak için kitlesel bilgi yerine daha fazla, daha dağıtılmış, ihtiyaca göre düzenlenmiş daha çok çeşitlilik gösteren bir yaklaşım içerisinde olmaya zorunlu hale gelirler. Çoğu ülkede, sürekli eğitim ihtiyacına ve derece-belge veren programlara erişim değişen talepler doğrultusunda hız kazanmıştır. İzole olmuş bölgelerde ve kırsal alanda yaşayan öğrenciler dış dünyadaki fırsatlara ulaşmak için uzaktan eğitim olanaklarını ararlar. Yeni teknolojilerle gelişen küreselleşme, uzaktan eğitimcileri yeni olanakların ve fırsatların avantajlarından yararlanmak için tekrar düşünmeye zorlamıştır.

Eğitim ihtiyaçları ve açmazları, teknoloji kullanımına olan yakınlığı, uzaktan eğitimden beklenen güçlü destek açısından Türkiye'ye baktığımızda ise; dünya ülkeleri arasında nüfus büyüklüğü açısından 16. ekonomik güç açısından 24. dünya bilimine katkı açısından 40. tescil edilen patent sayısı bakımından 50. sırada yer almaktadır. Okullaşma oranı ülke genelinde %40, eğitilmiş birey % 5' tir. Bir öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı 30, çalışan 10.000 nüfus başına düşen Ar – Ge personel sayısı 7' dir. Nobel ödülü almış bir bilim adamımız ve dünyada bilime, eğitime destek veren 2000 iş adamı arasında giren bir iş adamımız yoktur. Gelecekteki hedefimiz ise, beşikten mezara, sınırsız öğretim ve dünyanın ilk on ülkesi arasında seçkin bir yer edinebilmektir.

İçinde bulunduğumuz durumumuzu gözden geçirmek, eğitim ihtiyaçlarımızı belirlemek, planlarımızı ve programlarımızı, irdelemek, önceliklerimizi ortaya koyabilmek ve dünyadaki 108 ülke içindeki yerimizi görebilmek ülkemiz için çok önemlidir.

Eğitim anlayışımız ve olanaklarımız tüm açmazlarıyla ortadadır. Öğreneni büyük bir çoğunlukla okul çağı grubu olarak algılayan bir anlayış hakimdir. Fiziki ortamlar öğrenen nüfusa nitel ve nicel olarak yetmediği gibi çağın olanaklarını onlara sunmamakta, var olan yapı rantabil kullanılmamaktadır. Ders programları güncellenme hızına yetişememekte, gereğinden fazla şişkin, bireysel özelliklere, modüler öğrenme kolaylığına ve öğrenci merkezli öğrenmeye yatkın değildir. Ders materyalleri nitelik ve nicelik olarak yetersiz kaldığı gibi var olan materyallerde etkin kullanılmamaktadır. Bunlara öğreticilerin alan bilgilerinin yanında ciddi boyutta mesleki formasyon açıklarının olması, ücret politikaları, özlük hakları gibi mesleki itibar kayıpları da eklenmelidir. Öğretmenlerin mesleki beceri azlığını öğretmen yetiştiren üniversitelerde alan bilgisi ağırlıklı programların uygulanması neden olduğu görülmektedir. Eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin kağıt üzerinde kalmış olması, toplumun iş yaşantısının gerekleri dikkate alınmaması, öğrencilere olduğu kadar öğretmenlere de okuma zevki verilmediği için öğretmenlerin kendilerini geliştirmemeleri, öğrenenin motivasyonsuzluğu, velinin öğrenme süreçlerinde paydaş edilmemesi, her çağda, her yaşta, her konuda bilgi açlığı gibi her biri başlıca bir makale konusu olacak çoklukta sorunların varlığı ortadadır.

Bunlara eğitim işinin sınırsızlığı ve en pahalı sektörlerden biri olduğu da dikkate alınırsa öncelikleri ve dereceleri değişmekle birlikte bu sorunların hep var olacağı ise bir başka gerçektir.

İhtiyaç duyulan eğitim seviyelerinin artırımı kişilerin diploma sayılarının fazlalaştırılması demek değildir. Herkesin yaşantısı içinde ihtiyacı olan bilgiye en üst düzeyde erişebildiği, nitelikli, çağı yakalamanın bir adım ötesinde çağa yön verebilen, bireyselliğini ortaya koyabilen, teknoloji kullanımıyla barışık bireylerin yetişmesine olanak sağlayabilecek bir anlayıştan yola çıkarak eğitim seviyesinin artırılmasıdır.

TABLO - I
TÜRKİYE'DEKİ OKUL ÖĞRENCİ ÖĞRETMEN SAYILARINDAKİ
GELİŞMELER

EĞİTİM DÜZEYİ	1927	1978	1997
İLKÖĞRETİM			
1. Okul sayısı	6.043	43.221	56,183
2. Öğrenci sayısı	461.985	5.454.566	9.462.787
3. Öğretmen sayısı	15.194	184.129	284,577
ORTAÖĞRETİM			
1. Okul sayısı	141	5.862	5,641
2. Öğrenci sayısı	31.395	2.032.645	2.225.342
3. Öğretmen sayısı	2.063	89.208	141.431
YÜKSEK ÖĞRETİM			
1. Okul sayısı	18(yüksek okul)	349(yüksek okul)	72 (üniversite)
2. Öğrenci sayısı	3.918	346.476	1.133,219
3. Öğretmen sayısı	451	17.465	50,743

DİE MİLLİ EĞİTİM HAREKETLİLİĞİ, ANKARA, 1967

DİE TÜRKİYE İSTATİSTİK YILLIĞI, ANKARA, 1979

MİLLİ EĞİTİM İLGİLİ BİLGİLER, 1997

Hepimizin bildiği gibi ve yukarıda kısmen sayılan eğitim açmazlarımız ve tablo I'de de görülen artan eğitim istemlerine rağmen son ekonomik koşullar da dikkate alındığında ülkemiz eğitiminde yeni arayışlar hız kazanmıştır.

Söz konusu arayışlar dünyada sistemli olarak 1960'lardan beri ülkemizde de kesintili olarak 1966'dan beri uygulama örnekleri olan uzaktan eğitimin önemini ve daha etkin hale getirilmesine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Sözü edilen hedeflerimize ulaşabilmek politik, kararsız, tutarsız, günü birlik, küçük eğitim adımlarıyla gerçekleşemez. Bu ancak eğitilmiş ve sürekli değişimlere uyum sağlayabilecek, yeterliliklere sahip tam donanımlı eğitilmiş insan gücüyle olasıdır. Bu insan gücünü yetiştirebilmek için 18 Ağustos 1997 tarihinde "Sekiz Yıllık Kesintisiz Temel Eğitim Kanunu" ile, eğitimimiz beş yıldan sekiz yıla çıkarılmıştır. Böylece okul çağı nüfusunun sistemde daha fazla kalması sağlanmakla birlikte günümüz ve geleceğin teknolojilerini kullanma becerisine sahip bir kuşak yetiştirmek istenmektedir. Nüfus diagramımıza baktığımızda okul çağı öğrencilerinin dışında da eğitim ihtiyacı içinde olan pek çok yurttaşımız vardır. İstem- sunu dengesizliğinin ortadan kalkması, ileri hedeflerimiz olan dünyada lider 10 ülke arasına girmesi, sınırsız öğretimin sağlanması ve yurttaşlarımızın eğitim ihtiyaçlarının giderilebilmesi için uzaktan eğitim gibi çağdaş bir eğitim yaklaşımını uygulama zorunluluğu tartışmasız olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Ülkemiz uzaktan eğitim uygulamalarında hacim olarak dünyada ilk sıralarda yer almasına rağmen, nitelik ve çeşitlilik anlamında hayli gerilerden gelmektedir. Uzaktan eğitim; zaman ve mekanda esnek, hedef kitlesi, programları sınırsız, bireysel öğrenmeye dayalı, tüm kitle iletişim araçlarını eğitimde kullanma kabiliyetinde, geleceğin eğitim

uygulanması olma özelliklerinden ve tüm toplumlar gibi bizde geleceğimizin güvencesini eğitim olarak gördüğümüzden dolayı bizim içinde vazgeçilmez, ertelenemez bir eğitim uygulamasıdır.

Türkiye; 1973 yılında mektupla öğretimle ilk kurumsal anlayışta uzaktan eğitim çalışmalarına başladı. 1981'te Anadolu Üniversitesiyle fakülte düzeyinde, 1995'te Açık Öğretim Lisesi'yle orta öğretim düzeyinde, 1998'te Açık İlköğretim Okulu'yla da ilköğretim düzeyinde uzaktan eğitim uygulamaları sürmektedir.

Günümüzde uzaktan eğitime bakarsak;

- 1- Uzaktan öğretim sistemi, özgün bir yapıya sahip etkili bir eğitim seçeneğidir.
- 2- Uzaktan öğretim sistemi, eğitim sorunlarına işlevsel çözümler getirmektedir.
- 3- Yapılan uygulamalar çağdaş anlamda başlangıç aşamasında olup geliştirilme ihtiyacındadır.
- 4- Hedef kitlede yayın programlarını planlı, düzenli ve bilinçli izleme alışkanlığı henüz oluşmamıştır.
- 5- Alanda uzmanlık dalları ve özel meslek alanları gelişmiş olup, buna uygun insan gücü yetiştirme ihtiyacı vardır.

OTA(The Office Technology Assessment) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre; son beş yıldır uzaktan eğitim süreçlerinden yararlanan öğrenci sayısı hızla artmıştır. Teknolojik gelişmeler, uzaktan eğitimde esnek ve ekonomik uygulamaları artırmıştır. Uzaktan eğitim geleceği belirleyecek, uzaktan eğitimin geleceğini ise, kitle iletişim politikaları, bilimsel araştırmalar, değerlendirme sonuçları ve öğretmenlerin desteklenmesi belirleyecektir.

Avusturalya Cuislar'da yapılan bir araştırmaya göre ise; demografik faktörlerin bağımsız ve pozitif öğrenmenin gelişimini önlediğidir. 45 yaş ve yukarısı, evli ve çocuk sahibi olmak, büyük kentlerde yaşamak, çalışıyor ve fiziki özürü olmak uzaktan eğitimde öğrenmeyi engelleyen faktörler olarak görülmektedir. Sosyo- ekonomik koşulların yeterliliği, okuma ve ders çalışma alışkanlığının yerleşmesi, okumak için kişisel gerekçelerinin bulunması ve haftada 10 saatten daha fazla ders çalışıyor olmak öğrenmeyi güdülemektedir.

Yeni anlayışlarda uzaktan eğitimin hem çeşitlilik, hem felsefe, hem de uygulamada sürekli değişim gösterdiği görülmektedir. Geleneksel eğitimin açmazlarından kurtulmak ve uzaktan eğitimin olanaklarından daha fazla yararlanmak için zihinsel bir sıçramaya ihtiyaç vardır. Tekrarlamayı bir yana bırakıp yeni çözüm yolları aranmalıdır. Böyle bir değişimin ateşleyicisi **bilgi ve iletişim teknolojilerinde** saklı olabilir. Aynı zamanda uzaktan eğitimdeki önemli değişimlerin teknolojiye ilerlemelerle doğru orantılı olduğu da ortadadır. Bu değişimler özellikle son yıllarda elektronik ve iletişim alanındaki hızlı gelişimlere göre ivme kazanmaktadır. Bilgisayar teknolojisinin uzaktan eğitimin gelişmesindeki ayrıcalıklı yeri tartışılmaz. Uzaktan eğitimin gelecekte alacağı şeklin öğrenenle öğretmenin buluşmasında yeni teknolojilerin ne kadar işe koşulabilmesine bağlı olduğu ise bir başka durumdur.

Ancak yeni teknolojiler üzerindeki tartışmalar iyimserlikten şüphecilığe kadar açılan geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Tartışmalar şu kaygıları da beraberinde getirmiştir.

- 1- Farklı sosyo ekonomik ve kültürel gruplar için teknoloji ve bilgiye erişimde fırsat eşitliği nasıl sağlanır?
- 2- Yararlar maliyetleri karşılıyor mu?
- 3-Teknolojilerin tam kapasiteli kullanımı için nasıl bir eğitim gerekir?
- 4- İçerik, değişik özellik taşıyan gruplara nasıl uygulanacaktır?
- 5- Teknoloji korkusu nasıl yenitecektir?

6- Değişik teknolojilerin başarıyla bir araya getirilmesi için çok kanallı yaklaşımlarla nasıl bir bileşim oluşturulur?

Eğitim olgusunun problemleri (ayıpları) bir yana, hızla değişen teknolojik olanaklar diğer yana konup toplumların geleceğinin eğitilmiş insan gücüne dayalı olduğu gerçeğiyle yüzleşip teknolojiye karşı duyulan kaygılar artık terk edilmelidir.

Oldukça karmaşık olan eğitim sorunlarını gidermek, artan eğitim istemlerini karşılamak, hızla artan bilgi yığınının ne kadarını, kimlere, hangi yöntem ve tekniklerle götürülmesine yönelik arayışlar teknolojinin olanaklarının eğitimin hizmetine sunulmasını önemli hale getirmiştir (Göçmenler,1996,s:2). Burada sözü edilen teknoloji salt makine anlayışından farklı olarak "yapma ve yapma yolları uğraşısı" olarak algılanmaktadır (Alkan,1995,s:15), bilgide, öğretim yöntemlerinde ve iletişimde yoğunlaşmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri ise bu uğraşının araçlarıdır. Teknoloji kavramının doğal bir devamlılığı olarak teknik donanımı da yadsınamak gerekir. Çünkü;

Teknoloji başka dünyalar hayal etmeyi olası kılar,
Toplumsal ve kurumsal değişimleri hızlandırmaya olanak verir,
Teknoloji gelişen ve yayılan bir var'dır.

Uzaktan eğitimde öğrenme-öğretme etkinliklerinin tümü yapısı gereği teknoloji tabanlıdır. Günümüze gelene kadar basılı materyaller, radyo - televizyon yayınları, ses ve video kasetleri yaygın kullanılırken uydu telefon sistemleriyle biraz daha etkileşim artırılmaya başlanmıştır. Bugünlerde kullanılmaya başlanan geleceğin hakim teknolojilerinden telekonferans, videokonferans, teletext, viewdata, audiografikler, elektronik mektup (posta), telefon ve internet ağları, masa üstü çoklu sistemler de uzaktan eğitimin yaygınlaşmasındaki etkin rolünü gösterecektir (Algan, 1996,s:21).

Bugünün ve geleceğin eğitim yapılanmasında bilgisayarlar hep ayrıcalıklı ve saygın bir yere sahip olacaktır. Bilgisayarın; bir çok bilgiyi animasyonlar yoluyla simüle ederek etkileşimli öğrenmeye zemin oluşturması, çok miktarda topladığı veriyi istenilen zaman ve tekrar sayısında öğrenene sunabilmesi, çeşitli iletişim, erişim ve donanım ağlarına bağlanarak pek çok kişiye (özel ilavelerle özürliüler dahil) yararlanma olanağı sunması, ev, ofis gibi farklı ortamlarda kullanılabilmesi, motive edici olması şeklinde sıralanabilecek kolaylıkları bu saygınlığı hep canlı tutacaktır.

Bilgisayar tabanlı diğer teknolojilerin de kullanılması çağdaş yönelimler olarak görülmektedir. Görüntü arşivlenmesinde kullanılan video disklerden, konferans uygulamalarıyla metnin (teletext, viewdata, e-mail) sesli, görüntülü iletilmesi bugün kullanılmaktadır, gelecekte de geliştirilerek kullanılacaktır. Yaygın kullanılır ortamlardan bir diğeri de telefondur. Böylece iletişim ve danışmanlık sağlanmaktadır. Uzaktan eğitimin başarısı, yaygınlaşması, toplumların eğitim seviyelerini yükseltmeye olan katkısı çağdaş teknolojilerin kullanılma becerisiyle orantılıdır.

Artık tartışılması gereken uygun teknolojilerden oluşan bir karışım mı, yoksa teknolojilerin hizmet ettikleri insanlara ve kültürlere uyarlanması mı özendirileceğidir. Teknolojilerin insanlara güç katabilmesi için sistemlerin, politikaların, davranışların ve bilginin değişmesi gereklidir. Bunlar da fikirlerin, yaklaşımların ve yöntemlerin çatışması sonucunda değişebilir ancak. Genel olarak uzaktan eğitimde çağdaş yönelimler irdelendikten sonra biraz da özele inerek uzaktan eğitimde öne çıkan öğrenme, öğretme, iletişim kuramlarındaki yeni yönelimlere yer verilmelidir. Bunun için de öğrenme, öğretme, iletişim kuramları daha sistematik olarak irdelenip işe koşulmasını gerekli kılmaktadır. 1970'lerde geliştirilen bireysel, öğrenci merkezli, bağımsız, sınırsız olarak gruplanabilecek öğrenme kuramları bugün yeni anlayış girdileriyle temel oluşturmaktadır.

Sözü edilen kuramlar yeni anlayışlarıyla irdelenmeden önce lokalize bir şekilde uzaktan eğitim öğrencisinin tanınması kuramları değerlendirirken hedef kitleyi tanımak açısından yararlı olacaktır. Schuemer'e göre uzaktan eğitim öğrencisi;

- İş, aile sahibi çalışan, orta yaşta kimselerdir.
- Eğitimlerini artırma ve merak gibi değişik nedenlerden sisteme girerler
- Öğrenmeye nereden başlayacaklarını karar veremezler
- Teknoloji kullanımında zayıf ya da teknolojiyle tanışıklıkları yoktur.
- İzole ve bireysel öğrenirler
- Motivasyonları düşüktür.
- Bağımsız kimlikli, kontrolsüz bir kitledir.

Uzaktan eğitim bir uygulama olarak irdelendiğinde doğasının bireysel, öğrenci merkezli, bağımsız, sınırsız öğrenmeye uygun olduğu görülmektedir. Bireysel öğrenmeyle; çeşitli araç, gereç, yöntem kullanarak birey kendi özelliklerini aktif hale getirerek kendi kendisine öğrenme sağlar. **Kritik yapma yeteneğini geliştiren** bir öğrenme etkinliğidir. Öğrenci Merkezli Öğrenmeyle; bireysel özerklik öne çıkarılarak, bireysel tatminler, idealler, inançlar ve ideolojileri dikkate alarak, maksimum düzeyde bireysel öğrenmeye ortam sağlayan bir etkinliktir. Spring'in geliştirdiği bu kuramın temel anlayışı **bireysel özerkliğin** artmasıdır. Toplumsal değişimin hedefi artan bireysel katılım ve toplumsal sistemin denetlenmesidir. Bu bağlamda bireyin toplumsal otoriteyi kişisel tatminleri olmadan kabul etmeyeceğini savunur. Bunu için de toplumsal otoriteler bireylerin her çağda, her konuda ,her zamanda, istenilen miktarda öğrenme taleplerini karşılamalıdır. Spring'in bu kuramı uzaktan eğitimin temel gereksesi ve felsefesiyle örtüşmektedir. Bağımsız Öğrenmeyle; öğrencide girişim gücü, sorumluluk ve üzerinde çalıştığı konuyu anlama davranışları geliştirmesi amaçlanarak, öğrencinin kendi kendine sürdürdüğü bir öğrenme etkinliğidir. Proje çalışmaları buna örnek verilebilir. Uzaktan eğitimde de yüz yüze ya da akademik danışmanla yürütülebilecek bir öğretim etkinliğidir. Sınırsız Öğrenmeyle; bireyler, zamana, içeriğe, sisteme yönelik hiçbir sınırlama getirmeksizin gerçekleştirdikleri bir öğrenme etkinliğidir. Öğrenme kuramlarıyla bireysel bağımsızlık ve kritik yargılama yeteneğini geliştirmek esas alınır.

Etkili bireysel öğrenimi oluşturan yol yöntem ve öğretim ortamlarının belirlenmesinde öğretim kuramlarından uzaktan eğitimin yapısına en yakın olanları basılı materyallerle, yayın yoluyla, yüz yüze ve modüler öğretimdir. Basılı materyallerle öğretimde; öğretim etkinliğinin özel olarak hazırlanmış kitap, dergi, bülten, ders notu,... gibi basılı gereçlerle yürütülmesine dayalıdır. Basılı materyaller öğretimi destekleyici kaynaklar olup uzaktan eğitim öğrencisinin koşullarına en uygun öğretim materyalleridir. Zaman açısından özgür, maliyeti ekonomik, kullanımı kolay, donanım gerektirmeyen, bireysel öğrenme tekrarlarına uyumlu, içeriğin tam ve derinlemesine öğrenimine olanak sağlayan güvenilir bir başvuru kaynağı olması da uzaktan öğretim içindeki önemini artırmaktadır. Yayın yoluyla öğretim; öğretim etkinliğini desteklemek, zenginleştirmek için radyo, video, TV gibi yayın araçlarının işe koşulmasıdır. Yüz yüze öğretim; öğrencinin akademik danışmanı ve diğer öğrencilerle iletişime girerek sorularını, sorunlarını, deneyimlerini paylaşılmasına olanak sağlayarak, aidiyet duygusunu sağlayan, örgün öğretimin sıcaklığını veren yapıyla uzaktan eğitimi zenginleştirir. Modüler öğretimde ; öğretime konu olan içeriğin kendi içinde anlamlı bütünlük sağlayan parçalara bölünerek öğrenilmesi kolaylığı verir. Modüller kendi içinde anlamlı olduğu gibi bir araya geldiğinde de bütün oluşturabilir yapıdadır. Öğrenci merkezli bir yaklaşımdır. Bireye ilgi, istek ve becerilerine göre öğrenme sağlar. Farklı programlar arasında geçiş yapma ve zamanı esnek kullanma olanağı sağlar. Böylece göre öğrenme ve öğretim kuramları birbirini destekleyerek uygulamada başarıyı artırmaktadır. Örgün öğretimde de kullanılabilirdiği gibi uzaktan eğitimin doğasına yakınlığıyla da öne çıkar.

Bütün öğrenim etkinlikleri birey –birey, birey –bilgi etkileşimini sağlamayı temel amaç alır. Lin ve Abraham Fischer'in üzerinde yoğunluklu çalıştığı süreç ve pragmatik fonksiyonellik

gibi iletişim kuramları da uzaktan eğitim etkinliklerini zenginleştirmektedir. Süreç kuramına göre; öğrencilerin iç ve dış dinamiklerini en aktif biçimiyle harekete geçiren yaklaşım uzaktan eğitimde katılımı, başarıyı, etkililiği artıracaktır. Pragmatik, Fonksiyonellik kuramına göre; bireyin amaçlarına hizmet etmesi, ihtiyaçlarını karşılama "Ne işe yarıyor?" sorusuna yanıt vermesi açısından da uzaktan eğitimi birey için anlamlı kılacaktır.

Moore bağımsız çalışma kuramıyla öğrenenin otonomisi(özzerkliliği) ve öğretene ile öğrenen arasındaki mesafe olarak iki değişkeni öne çıkarmıştır. Öğrenen otonomisi öğretene desteğine çok ihtiyaç duyar ve bunun daha fazla sağlanan etkileşimli dialogla aşılabileceğidir (1970).

Holmberg ise, aidiyet duygusunu öne çıkararak; etkileşimin artırılması, konu tabanlı farklı bakış açıları kazandırılması, çözümler üretilmesi, duygusal katılımın sağlanmasıyla motivasyonun artırılacağını ve öğrenmeyi hızlandırmanın olası olduğunu söylemektedir (1989).

Keegan, farklı yerlerde elektronik olarak birbirleriyle bağlantılı öğrenen ve öğreticilerin sanal sınıflar oluşturduklarını, böylelikle etkileşimin artırıldığı, eşitliğe aykırı olmadığını ortaya koyar (1995).

Simonsson'a göre öğrenen ve öğretene ayrı yerlerde sınırsız tanzimlerle ihtiyaçlara, durumlara göre öğretimsel yaşantılara erişebilirler. Bu kuramın odak noktası eşitlik kavramıdır (1996). Shale bu kuramı destekleyerek uzaktan eğitimin örgün eğitimle böylece aynı sürede ilerlediğini söylemektedir.

Parraton; uzaktan eğitimle ilgili felsefeler, teoriler ve kuramlara var olan iletişim ve yayını teorilerinin bir bileşenidir der ve bu ortaklıkları şöyle sıralar;

- 1- Bir bilgiyi öğrenmek için her türlü materyal kullanılabilir.
- 2- Öğrenci ve öğretmenler aynı yerde ve aynı zamanda olduklarında eğitimin yayılması sınırlı olur.
- 3- Ulaşılan dinleyici veya öğrenci açısından düşük gelirli kitlelerin ilgi gösterdiği bir yapı gösteriyor. Bu medya seçimini de etkilemelidir.
- 4- Uzaktan eğitimde öğreticinin rolü bilgiyi iletenden çok öğrenmeyi kolaylaştıran olarak değişmektedir (1988,s; 5).

Dünyadaki örneklerine baktığımızda ise, sözü edilen kuramları temel alarak uzaktan eğitim yeni anlayışta biraz daha kavramsal değişime uğrayarak açık ve uzaktan eğitim yapısına kavuşmaktadır.

Uzaktan eğitimin dünyada ve Türkiye'deki durumu ortaya konulurken değişen ihtiyaçlar, bilgi, olanaklar ve teknolojik bazı yönelimlerden söz ettik. Pek çok sektörde olduğu gibi eğitim sektörü ve dolayısıyla uzaktan eğitimde de sık karşılaşılmaya başlanan "toplam kalite", "kalite artırımı", "kalifikasyon" gibi kavramlar uzaktan eğitim içinde çağdaş bir yönelim olarak görülmektedir.

Erdem'e göre toplam kalite anlayışında yapılandırılacak uzaktan eğitim uygulamalarının şu yararların sağlanması umulmaktadır.

- 1- Standartlaşmayan ve sürekli gelişen "eğitimde kalite" kavramı ve bilinci oluşması.
- 2- Öğrenen bir okul oluşması.
- 3- Okullardan toplumun ve işverenlerin istediği "kaliteli insan" yetişmesi
- 4- Eğitim örgütlerinde "örgütsel sorumluluğun" gelişmesi
- 5- Eğitim yönetiminde "toplan katılımıcılığın" sağlanması

- 6- Eğitim örgütlerinde işlevsel bir örgüt yapısının gelişmesi
- 7- Eğitim yönetiminde dış rekabete dayalı bir yönetim anlayışının benimsenmesi
- 8- Eğitimde kaliteye dayalı "performans ve performans değerlendirme" anlayışının oluşması
- 9- Eğitim çalışanlarının hizmet içi eğitimlerinin sürekliliğinin sağlanması.
- 10- Eğitim yönetiminde lider yöneticiler dönemine geçişin sağlanması
- 11- Eğitim araştırmalarının değişimi sağlayıcı motor güç olmasına zemin hazırlaması
- 12- Bu anlayışların bir yaşam biçimi olarak benimsenmesi (2000,s;3).

ARAŞTIRMA DESENİ

Bu çalışmanın temel amacı; uzaktan eğitimin değişen ve gelişen yaklaşımlarını ortaya koymak ve gelecekteki sürecine yordamalar yapmaktır. Söz konusu amaca ulaşabilmek için bireylerin ve toplumların eğitim ihtiyaçlarındaki değişiminin, uzaktan eğitimin tarihsel sürecindeki değişimine olan etkisini ortaya koymak, geleceğe dönük planlamalara veri tabanı oluşturmak araştırmaya ön konular olarak belirlenmiştir. Araştırma kaynakçada belirtilen literatüre dayalı veri tabanı sınırlı tutulmuştur. Elde edilen veriler analiz edilip çözümlenerek ayrıntılandırılmıştır. Varılan sonuçlar ve sunulan öneriler ise son bölümde sıralanmıştır.

SONUÇLAR

Uzaktan eğitimde anlayıştan kurama, süreçten uygulamaya kadar değişen yönelimler geniş perspektifte ele alındığında varılan sonuçlar şöyle özetlenebilir.

1- Son 30 yılda üretilen bilgi 5000 yılda üretilenden kümülatif olarak daha fazla dolayısıyla bu yeni bilgilere erişimi her çağdaki insanın yakalayabilmesi için geleceğin vazgeçilmez eğitim uygulamalarının başında uzaktan eğitim gelmektedir.

2- Uzaktan eğitim, eğitim istemlerinin artmasıyla her durumdaki insanlara ulaşabilmek için kavramsal, kuramsal ve teknolojik anlamda gelişmek zorundadır. Bugün uzaktan eğitim uygulamalarına bakıldığında programda, içerikte, sunu yöntemlerinde, zaman yönetiminde, kurumsallığında yeni yaklaşımlara doğru değişim göstermektedir. Bu değişimlere "toplam kalite artırımı", "eğitim yönetiminde lider yöneticiler dönemine geçiş", "performans artırımı", "açık ve uzakta eğitim kavramı" örnek verilebilir.

3- Uzaktan eğitimin önemi ortadadır. Eğitimin darboğazlarından kurtulmanın merkezi olduğu da bilinmektedir. Uzaktan eğitimin gelişmesinde de bilgisayar tabanlı ortamların başat olacağı bir başka gerçektir. Bu gerçekte ister uzaktan eğitim olanaklarını hazırlayan, ister yararlananlar olsun herkesi teknoloji kullanımıyla barışık olmak zorunda bırakmaktadır. Çünkü geleceğin insan gücü bu becerisiyle bilgiye erişimde başarılı olacaktır, iş ortamları bunları zorunlu

kılmaktadır. Ancak çağdaş teknolojilerin yanında bilindik teknolojiler de göz ardı edilmemektedir.

4-Ülkemiz gerçeklerinde az sayılamayacak tarihsel sürecinde öğrenci kapasitesi açısından hayli

yol almamıza rağmen, sunulan ilginin sistematize edilmesinde, programların çeşitliğinde, kullanılan yöntemlerde, teknolojiye, mezunlara sağlanan olanaklarda ve motive edilmede oldukça gerilerde olduğumuzdur. Yetkililer zaman zaman adlandırma olarak bir şeyler yapıldığını söyleseler de nitelikleri tartışmaya açıktır. Önemli olan yapar görünmek değil layık olduğu gibi yapmaktır.

5-Bütün kuramların ortak paydası eşitlik ilkesi gereği ortamların ve seçilen medyanın doğruluğuyla yayılımda, süre kullanımında, öğrenmede başarı sağlayabileceğidir.

ÖNERİLER

Uzaktan eğitimin etkili olabilmesi için öneri olarak sunulabilecek anahtar tutumlar şöyle sıralanabilir;

- 1-Gerçekten toplam kalite anlayışı içinde uzaktan eğitim yapmak istendiğinden emin olmak.
- 2- Başarı için öğrenenlerin ön gerekliliklerini sağlamak.
- 3- Teknik sorunları önceden tahmin etmek ve önlem almak
- 4- Öğrencilerin önceliklerini ve olanaklarını bilmek
- 5- Bilgi sunumunu minimumda tutmak
- 6- Dersleri ilginç hale getirmek, rahatça takip edilmesine olanak vermek.
- 7- Doğrudan bağımlılığı aşama aşama bitirmek.
- 8- Öğrenmeye kendi yaşantılarından başlamak.
- 9- Herkesi kucaklamak.

KAYNAKÇA

ALGAN, Ertuğrul. **Uzaktan Eğitimde Teknoloji Kullanımı ve Geleceğin Teknolojileri**, Türkiye I. Uluslar

arası Uzaktan Eğitim Sempozyumu, MEB/FRTEB, Ankara, 1996

ALKAN, Cevat. **Özel Öğretim İlke ve Yöntemleri "Özel Öğretim Teknolojileri"** Ank.Ünv.Yay No:167, Ankara, 1991.

ALKAN, Cevat. **Eğitim Teknolojisi**, Atilla Kitap evi, Ankara, 1995.

ALKAN, Cevat. **Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi**, Ankara. Ank.Ünv.Yay No:168,1992

ALKAN, Cevat. **Eğitim Teknolojisi ve Öğretimi**, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1994.

ALKAN,Cevat & DERYAKULU & Deniz, ŞİMŞEK, Nurettin. **Eğitim Teknolojisine Giriş**, Önder Matbaacılık, Ankara, 1995.

ALKAN,Cevat. **Açıköğretim "Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi"**, Ank.Ünv. EBF Yay No: 157. Ankara. 1987.

BEARE,P,L. **The Comparative Effectiveness Of Videotape, Audiotape And Telelecture In Delivering Continuing Teacher Education**, USA,1989.

- BROOKSFİLD,S,D. **The Skillful Teacher On Technique, Trust And Responsiveness İn The Classroom** , San Francisco, 1990.
- BRUNDAGE,D& KEANE,R & MACKNESON,R. **Application Of Learning Theory To The İnstruction Of Adults** Toronto, 1993
- BURGE,E. **Adult Distance Learningchallenges For Contemporary Practice**, Toronto, 1993.
- ÇİLENTİ, Kamuran. **Eğitim Teknolojisi ve Öğretimi**, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1994.
- ÇİLENTİ, Kamuran. **Fen Eğitimi Teknolojisi**, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1994.
- DEMİREL, Özcan. **Genel Öğretim Yöntemleri**, USEM Yay No:11, Ankara, 1995.
- DICK,W&CAREY,L. **The Systematic Desing Of İnstruction**, Glenview, 1990.
- DOĞAN, Hıfzı. **Eğitim Program ve Öğretim Tasarımı**, Ankara, Önder Matbaası, DÖKMEN, Üstün. **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Ankara,1993.
- Eğitim Teknolojisi Formatörleri Seminer Notları**, İzmir,1999.
- Eğitim Teknolojisi Klavuzu**, EARGED, Ankara, 1999.
- ERDEM, Ali Rıza. **Toplam Kalite Yönetimi Uygulamasının Eğitim Sistemine Sağlayacağı Olası Yararlar**, Eğitim Araştırmaları Dergisi S1, Ankara, 2000.
- ERGİN, Akif. **Öğretim Teknolojisi İletişim**, PEGEM Yay No:17, Ankara, 1995.
- FREİRE, Paulo. **Pedagogy of Hope**, USA, 1994
- GÖÇMENLER, Güzin. **Açıköğretim Lisesi Uygulamasında Basılı Materyaller (Matematik Ders Kitapları Örneđi)**, Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Ank . Üniv. Sos Bil. Enst. Ankara, 1996.
- GÖKDAÇ, Dursun. **Uzaktan Öğretimde Basılı Materyaller**, And. Üniv. AÖF Yay No: 54, Eskişehir, 1986.
- GUSTAFSON,K,L& POWELL,G,C. **Survey of İnstructional Development Models With An Annotated** , USA,1991.
- HARBİSON, Frederick **Eeducation and Economic Development** Chicago, 1966
- KAYA, Yahya Kemal. **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Erk Basım evi, Ankara, 1981.
- KURT, Mehmet. **Uzaktan Öğretimin Örgün Yükseköğretim Kurumlarında Yaygınlaştırılması**, Türkiye I. Uluslar Arası Uzaktan Eğitim Sempozyumu, MEB/FRTEB, Ankara, 1996
- KÜÇÜKAHMET, Leyla. **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Gazi Üniv. EBF Yay No:17, Ankara, 1992.
- MARANGOZ,Cafer. **Bilim ve Teknolojide Geri Kalışımızın Muhtemel Sebepleri**, İstanbul, 2001.
- Meydan Larousse**, Interpres Basın Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- MEYVECİ, Nevin. **Bilgisayar Destekli Fizik Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Öğrencinin Bilgisayara Yönelik Tutumuna Etkisi**, Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ank Üniv. Sos Bil. Enst. Ankara, 1997.
- MİLLİ EĞİTİM **Eğitim- Sanat- Kültür**, sayı: 133, Ankara, 1997.
- PAPİ, G.U. **The Economics of Education** London;1966
- PARRATON,H. **A Teory for Distance Education**, New York, 1998.
- PARMELY,D.M. **Move over, superman**, Vocational Education Journal No:69, 1994
- SEGUIN, C **Vocational Education Journal** No:70, 1995.
- SERİN, Necdet. **Eğitim Ekonomisi**, Ank. Üniv. EBF Yay No:77, Ankara, 1979.
- SPITZER, Dean. **Don't forget the high touch with the teac in distance learning** , education technology, USA, 2001.
- TEKER, Necmettin. **Açık Öğretim (AÖL Örneđi)**, Türkiye I. Uluslar Arası Uzaktan Eğitim Sempozyumu, MEB/FRTEB, Ankara, 1996.
- THAILAND, Jomtien. **Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı**, USA,1990.

THELMA BARERSTEIN & JAMES A. DRAPER. **The Craft Of Teaching Adults, Ontario, 1993.**

Türkiye'de Bilgisayar Destekli Eğitim, METARGEM, Ankara, 1991.

U'THANT. The United Nations Developing Decade New York 1962

WILSON, E & K. MARSH II, G.E Social Studies and the Internet Revolutions Social Education, No: 59, 1995.

WILLIS, B. Distance Education A Practical Guide, USA, 1993.